

Список використаних джерел:

1. Вятютнев М.Н. Понятие о языковой компетенции в лингвистике и методике преподавания иностранных языков *Иностранные языки в школе*/ М.Н. Вятютнев. – № 6.– 1975. – С. 55-64
2. Мацько Л. Матимемо те, що зроби́мо. До питання формування мовної культури // *Дивослово*. –№ 9. – 2001.– С. 2-3.

Павлюченко В.В.

асистент,

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

ВИХОВНІ МОЖЛИВОСТІ СТИЛІВ СПІЛКУВАННЯ ПЕДАГОГІВ У ФОРМУВАННІ ОСОБЛИВОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Спілкуючись між собою, люди разом порають землю, будують державу, її економіку, створюють свою історію, духовні цінності; розвивають культуру. Спілкування як процес і продукт життєдіяльності людей має багате минуле, а як результат наукових досліджень коротку історію. Багато цінного й цікавого про етику та етикет, культуру спілкування та поведінки знаходимо в пам'ятках історії і літератури, зокрема в українських джерелах. Одним із перших описав спілкування на території нинішньої України ще у V ст. до н. е. Геродот. Він розповідав, як наші пращури спілкувалися при світлі вогнища, «казали казку», «баяли байку». Уже тоді встановилися певні звичаї та традиції, що регулювали життя членів громади. Повага до старших, взаємодопомога, хоробрість, чесність стали загальноприйнятими нормами моралі. Проте перехід до моральних відносин відбувався поступово: від найпростіших форм моральності до вироблення особистістю власних моральних орієнтирів [2, с. 9].

У середині 70-х років з'являються перші праці з проблеми ділового спілкування в Україні. Цей феномен виокремлюється й формалізується як наукова категорія, описуються типи та стилі спілкування, особливості оптимального спілкування. У науковій літературі зазначається, що спілкування сприяє створенню умов для розвитку мотивації тих, хто займається професійною діяльністю, надає їй творчого характеру, розвиває особистості суб'єктів спілкування, попереджує виникнення психологічних бар'єрів [4, с. 54].

Спілкування в нашому житті відіграє дуже велику роль, а його психологічна природа надто складна. Людині важко бути щасливою, успішно працювати, самовдосконалюватися, самоутверджуватися не контактуючи з іншими. Спілкування, на думку вчених, є однією з нагальних потреб людини, яка живе в суспільстві. Воно потрібне їй для взаємодії з іншими людьми, для впорядкування взаємин з ними, для самоствердження в суспільстві. Потреба у спілкуванні виникає в перші місяці життя дитини, а на третьому році в неї вже виразно проглядає бажання спілкуватися з іншими. У перші сім років у дітей чітко виявляється потреба в доброзичливій увазі, у повазі до них з боку дорослих та у взаєморозумінні й співчутванні [2, с. 17].

Проблема спілкування займає значне місце у працях видатних педагогів-психологів. Зокрема, проблеми розвитку спілкування дітей і дорослих, та їх вплив на особистість дитини досліджували Л.С. Виготський, О.В. Запорожець, М.О. Леонтьєв, М.І. Лісіна. Мотиваційну сферу спілкування дітей досліджувала В.К. Котирло, Л.М. Проколієнко, А.Г. Рузька. Ефективні форми і методи організації спілкування у навчально-виховному процесі освітнього закладу розкриті у працях М.І. Лісіної, Л.Ф. Островської, Ю.О. Приходько. Такий важливий аспект, як культура спілкування та її вплив на розвиток і виховання дитини досліджували Г.П. Лаврентьева, С.В. Петеріна, Т.І. Поніманська, та ін. Виховні можливості стилів спілкування вчителя та учнів були предметом досліджень багатьох науковців (педагогів і психологів). Так, відомий психолог К. Левін ще в 30-х роках ХХ ст. виділив три основні стилі педагогічного керівництва. Індивідуальні стилі діяльності педагогів вивчали також Н. Березовін та Я. Коломийський.

Як бачимо, проблема впливу спілкування, зокрема різних його стилів, на ефективність навчально-виховного процесу початкової школи не є новою у педагогічній науці. Але на сучасному етапі, коли в педагогіці активно і цілеспрямовано утверджується гуманістична особистісно-орієнтована позиція, особливої значимості набувають проблеми пошуку ефективних методів співробітництва між вчителем та учнем. Одним із важливих засобів вирішення цієї проблеми є вибір педагогом оптимального стилю спілкування з дітьми.

Спілкування – необхідний спосіб будь-якої узгодженої діяльності. Його успіх повністю залежить від загальнокультурного розвитку сторін. Чим вищий культурний рівень, тим ефективніше спілкування, і навпаки [1, с. 85].

Педагогічне спілкування як професійно-етичний феномен потребує від учителя спеціальної підготовки не лише для оволодіння технологією взаємодії, а й для набуття морального досвіду, педагогічної мудрості в організації стосунків з учнями, батьками, колегами у різних сферах навчально-виховного процесу. Професійне педагогічне спілкування – кому-нікативна взаємодія педагога з учнями, батьками, колегами, спрямована на встановлення сприятливою психологічного клімату, психологічну оптимізацію діяльності і стосунків [2, с. 20].

Реалізувати встановлення сприятливого психологічного клімату можливо, якщо вчитель правильно обере стиль спілкування з дітьми і дорослими.

Стиль – це усталена система способів та прийомів, які використовує вчитель у взаємодії. Вона залежить від особистісних якостей педагога і параметрів ситуації спілкування. Щодо якостей, які визначають стиль спілкування педагога, то тут дослідники виділяють ставлення вчителя до дітей та володіння організаторською технікою. Безумовно, в основі стилю спілкування вчителя – його загальне ставлення до дітей і професійної діяльності в цілому. Воно може бути: активно-позитивним, пасивно-позитивним, ситуативно-негативним, стійким негативним [4, с. 55].

Якщо у педагога стабільно активне позитивне ставлення до дітей, він виявляє ділову реакцію на діяльність учнів, допомагає у важку хвилину, відчуває потребу у неформальному спілкуванні. Вимогливість у поєднанні і зацікавленістю в учнях викликає довіру, вони розкуті, комунікабельні.

Пасивно-позитивне ставлення вчителя визначається установкою: вимогливість та суто ділові стосунки можуть забезпечити успіх у навчанні. Звідси – сухий, офіційний тон, брак емоційного забарвлення взаємин, її збіднює спілкування і гальмує творчий розвиток вихованців.

Негативне ставлення до дітей навіть у репліці «Як мені набрид ваш клас», нестійкість позиції вчителя, який підпадає під вплив своїх настроїв, переживань, створює ґрунт для виникнення недовір'я, замкненості, а то й таких форм самоутвердження, як лицемірство, брутальність тощо. Викликає негативне ставлення до себе, такий учитель працює проти свого предмета, проти школи й проти суспільства в цілому [1, с. 86].

Отже, аналіз стилю свого спілкування слід розпочинати з почуття, яке у вас викликає школа, учні, а також з готовності і

вміння виявити своє позитивне ставлення, щоб одержати адекватну відповідь.

Залежно від ставлення педагог обирає найзручніші для нього способи організації діяльності учнів: або він захоплює власним прикладом, або вміло радиться з приводу справи, або ж наказує зробити. Стиль керівництва, як і ставлення, є складником загального стилю спілкування вчителя.

Розглянемо три основні стилі керівництва, зосередивши увагу на стратегії діяльності керівника, формі організації ним взаємодії, педагогічних наслідках, і переконаємося, що ставлення вчителя детермінує його організаторську діяльність. Спочатку визначимо ці стилі відповідно до стратегії взаємодії.

Авторитарний – стиль диктату, коли підлеглий розглядається тільки як пасивний виконавець і йому фактично відмовлено в праві на самостійність та ініціативу.

Демократичний – стиль, що ґрунтується на глибокій повазі до особистості кожного; засадою для нього є довіра й орієнтація на самоорганізацію, самоуправління особистості та колективу.

Ліберальний стиль характеризується браком стійкої педагогічної позиції; виявляється у невтручанні, низькому рівні вимог, формальному розв'язанні проблем [5, с. 30].

За В. А. Кан-Каликом виділяють п'ять головних стилів педагогічного спілкування:

1. Спілкування на підставі захоплення спільною творчою діяльністю. Засадовим для нього є активно-позитивне ставлення до учнів, закоханість у справу, що передається дітям, співроздуми та співпереживання щодо цікавих і корисних заходів.

2. Стиль педагогічного спілкування, що ґрунтується на дружньому ставленні. Демонстрація дружнього ставлення – запорука успішної взаємодії. Цей стиль базується на особистісному позитивному сприйнятті учнями вчителя, який виявляє приязнь, повагу до дітей. Це позитивний стиль спілкування, проте в перспективі його розвитку слід мати творчий союз на підставі захоплення справою.

3. Часто-густо молоді вчителі, не вміючи встановити дружніх стосунків на ґрунті самовіддачі, вдаються до обмеження спілкування формальними взаєминами і обирають стиль спілкування-дистанція. У цих педагогів в цілому може бути позитивне ставлення до дітей, але організація діяльності ближча до

авторитарного стилю, що знижує загальний творчий рівень спільної з учнями роботи.

4. Спілкування-залякування поєднує в собі негативне ставлення до учнів і авторитарність у способах організації діяльності.

5. Застереженням для молодого вчителя є обрання такого стилю спілкування, який поєднує в собі позитивне ставлення до дітей з лібералізмом. Такий стиль називають заграванням. У чому воно полягає? У педагога прагнення завоювати авторитет, він не байдужий до того, чи подобається дітям, але при цьому не прагне відшукати доцільних способів організації взаємин, може вдаватися до прийомів завоювання дешевого авторитету [2, с. 27]. Гонитву за дитячою любов'ю засуджував А.С. Макаренко, бо вона – для задоволення честолюбства педагога, а не на користь дітям [3, с. 225].

Отже, ми розглянули основні, прийняті традиційною і новаторською педагогікою стилі педагогічного спілкування, їх вплив і наслідки для дітей і вчителів-вихователів. Обираючи той чи інший стиль педагогічного спілкування, педагоги повинні керуватись принципом: «Людина, яка справді поважає людську особистість, повинна насамперед поважати її у власній дитині...» [4, с. 56]. Беззаперечним лідером серед усіх стилів спілкування є творча співпраця. Адже сприяючи розвитку кращих якостей особистості, ми готуємо наших дітей до змін, які відбуваються і відбуватимуться у житті суспільства: соціальних і політичних, промислових та екологічних, наукових та технологічних. Ці зміни зумовлюють необхідність виховувати в молодших школярів бажання та здатність учитися протягом усього життя і творчо до нього ставитись.

Список використаних джерел:

1. Зінченко В. Стилi педагогiчного спілкування / В. Зінченко // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2008. – №10. – С. 85-89.
2. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении / В. А. Кан-Калик. – М., 1987. – С. 9-21, 26-33.
3. Макаренко А.С. Деякі висновки з мого педагогічного досвіду. Твори: В 7 т / А. С. Макаренко. – К., 1954. – Т.5. – С. 214-215, 225-227.
4. Мартиненко С. Діагностування стилів педагогічного спілкування вчителів початкової школи / С. Мартиненко, Н. Кипиченко // Початкова школа. – 2013. – № 5. – С. 54–56.
5. Теслюк В. Сильові особливості професійно-педагогічного спілкування / В. Теслюк // Вісник Книжкової палати. – 2006. – №2. – С. 28–31.